

TONI
MORISON

Voljena

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Toni Morrison
BELOVED

Copyright © Toni Morrison, 1987, 2004
Translation copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Narod koji nije moj narod
Nazvaću svojim,
I onu koja nije voljena
Nazvaću voljenom.*

Rimljanima, 9:25

Predgovor

Godine 1983. ostala sam bez posla – ili sam ga napustila. Jedno il' drugo, ili oboje. U svakom slučaju, već sam neko vreme bila radila skraćeno. U izdavačku kuću dolazila sam jednom nedeljno, na sastanke i da obavim prepisku i telefonske razgovore u sklopu posla, a rukopise sam uređivala kod kuće.

Odlazak je bio dobra ideja iz dva razloga. Kao prvo, već sam bila napisala četiri romana i svima je bilo jasno da mi je pisanje glavni posao. Pitanje prioriteta – kako možeš u isto vreme da uređuješ i pišeš – bilo mi je koliko čudno toliko i očekivano. Zvučalo mi je kao: „Kako možeš i da predaješ i da stvaraš?“, „Kako jedan slikar ili skulptor ili glumac radi svoj posao a vodi druge?“ Mnogima je ipak ta kombinacija uređivanja i pisanja bila kontradiktorna.

Drugi razlog unosi je manje zabune. Knjige koje sam uređivala nisu donosile kamare para, čak ni u ono doba kad „kamara“ nije značila ono što znači sad. Meni je moja lista bila spektakularna: pisci neverovatnog talenta (Toni Kejd Bambara, Džun Džordan, Gejl Džons, Lusil Klifton, Henri

Dumas, Lion Forest); naučnici originalnih ideja i praktičnog znanja (Vilijam Hinton i *Fanšen*, Ajvan van Sertima i *Došli su pre Kolumba*, Karen Dekrou i *Seksistička pravda*, Činveju i *Zapad i mi ostali*); javne ličnosti željne da kažu pravu istinu (Anđela Dejvis, Muhamed Ali, Hjui Njuton). A kad sam smatrala da neka knjiga treba da se napiše, pronašla bih pisca za nju. Pojedini su delili moj entuzijazam, drugi su ga pak gasili zbog slabe prodaje. Možda grešim, ali čak i krajem sedamdesetih važnije je bilo dovesti pisce čije će se knjige sigurno prodavati nego uređivati rukopise ili podržavati nove ili ostarele pisce tokom karijere. Dovoljno je reći da sam ubedila sebe da je vreme da živim kao zreo pisac: samo od pisanja i autorskog honorara. Ne znam iz kog mi je stripa došla ta ideja, ali ja sam je prigrllila.

Nekoliko dana nakon mog poslednjeg dana na poslu, sedela sam pred kućom, na gatu isturenom u Hadson, kad me je, umesto očekivanog spokoja, uhvatila nekakva nervoza. Prešla sam u glavi spisak problema i nisam pronašla nijedan nov niti hitan. Nisam mogla da dokučim šta me je to odjednom uznemirilo dok po savršenom danu posmatram mirnu reku. Nisam imala nikakve obaveze, a telefon, i da je zvonio, nisam mogla da čujem. Ipak, čula sam srce kako mi u grudima topoće kao ždrebe. Vratila sam se u kuću da ispitam ovu bojazan, paniku čak. Znala sam šta je strah; ovo je bilo drugačije. A onda me je strefilo: Bila sam srećna, slobodna onako kako nikad dotad nisam bila, nikad. Bio je to krajnje neobičan osećaj. Ni ekstaza, ni užitak, ni preterano zadovoljstvo niti ushićenje zbog uspeha. Bilo je to jedno čistije oduševljenje, snažan i sasvim izvestan predosećaj. Na scenu stupa *Voljena*.

Sad mi se čini da me je upravo šok od oslobođenja naveo na razmišljanje o tome šta reč „slobodna“ uopšte znači

prkosno prihvatanje srama i straha; prihvaćiće posledice izbora čedomorstva; uzeti svoju slobodu. Teren – ropstvo – zastrašujući je i besputan. Pozvati čitaoce (i sebe) u tako odbojan kraj (skriven ali ne sasvim, namerno zakopan ali ne i zaboravljen) značilo je razapeti šator na groblju na kojem obitavaju vrlo bučni duhovi.

Sedela sam na tremu, ljuljala se na ljuljašci, gledala u ogromno kamenje nagomilano da primi povremene udare reke. Iznad kamenja je staza kroz travnjak koju preseca drveni paviljon smešten pod drvećem, u dubokom hladu.

Izašla je iz vode, popela se uz kamenje i naslonila na paviljon. Lep šesir.

Dakle, bila je tu od početka i to su, sem mene, znali svi (junaci) – ta će rečenica kasnije postati „Žene u kući znale su to“. Najvažniji lik u knjizi moraće da bude ona, ubijena, ne ubica, ona koja je izgubila sve a ni za šta se nije pitala. Nije mogla da lebdi oko kuće, moraće da uđe u nju. I to u pravu kuću, ne u kolibu. U kuću sa adresom, u kojoj su bivši robovi samostalno živeli. U toj kući neće postojati predsoblje i neće biti „uvoda“ u nju, kao ni u roman. Želela sam da čitalac bude kidnapovan, nemilosrdno bačen u nepoznatu sredinu i tako uđe u svet žitelja knjige – baš kao što su i junaci bili oteti s jednog mesta i odvedeni na drugo, s bilo kog na bilo koje mesto, bez ikakve pripreme i odbrane.

Bilo je važno dati toj kući ime, ali ne neko kao „Slatki dom“ kako su nazvane i ostale plantaže. Neće biti prideva koji sugerišu udobnost ili raskoš ili pozivaju na nedavnu aristokratsku prošlost. Kuća će ovde biti označena samo brojem, po čemu će se istovremeno razlikovati od ulice ili grada. Broj će je izdvajati od kuća drugih crnaca u kraju, odavati trun nadmoćnosti, ponosa koji su nekadašnji robovi osećali što imaju sopstvenu adresu. A to je opet kuća koja

---

doslovce ima ličnost – i koju nazivamo „ukletom“ kad je ta ličnost nametljiva.

U pokušaju da što prisnije dočaram iskustvo ropstva, nadala sam se da će osećaj da su stvari istovremeno i pod kontrolom i sasvim van nje biti sasvim ubedljiv; da će poređak i mir svakodnevnog života nasilno prekinuti kaos zah-tevnog mrtvacu; da će herkulovski napor da se zaboravi ugroziti uspomena koja očajnički želi da ostane živa. Da se ropstvo predstavi kao lično iskustvo, jezik mora da se ukloni s puta.

Čuvam taj trenutak na gatu – varljiva reka, trenutna svest o mogućnosti, glasno udaranje srca, samoća, opasnost. I devojka sa lepim šeširom. A onda fokus.

I

BROJ 124 BIO JE ZLOBAN. Pun jeda novorođenčeta. Žene u kući znale su to, a i deca su znala. Godinama se svako od njih nosio s tom zlobom kako je znao i umeo, ali do 1873. Seta i njena ćerka Denver ostale su njene jedine žrtve. Svekrva Bejbi Sags je umrla, a sinovi Hauard i Bjuglar pobegli su sa trinaest godina – onog časa kad je ogledalo puklo od samog pogleda na njega (to beše znak Bjuglaru); čim su se dva majušna otiska ruku pojavila na torti (to beše Hauardu). Nijedan dečak nije čekao da vidi još nešto; još jednu hrpu leblebija prosutih iz šerpe kako se dimi na podu; krekere smrvljene i posute duž ragastova. Niti su čekali novo zatišje – nedelje, mesece čak, kad ništa nije narušavalo mir. Ne. I jedan i drugi pobegli su smesta, onog časa kad im je kuća nanela uvredu koju nisu mogli da istrpe niti da je nanovo dožive. U razmaku od dva meseca, usred zime, ostavivši babu Bejbi Sags, majku Setu i sestricu Denver sasvim same u sivo-beloj kući na Blustoun roudu. Kuća tad nije imala broj jer se Sinsinati nije još dotle pružao. U stvari, Ohajo se nazivao državom tek sedamdeset godina kad je najpre

jedan brat, pa onda i drugi, strpao vunu za jorgane pod kapu, zgrabio cipele i na prstima pobegao od te žive zlobe koju je kuća gajila prema njima.

Bejbi Sags nije ni glavu pridigla. Ležala je bolna u postelji i čula ih kako odlaze, ali nije to bio razlog što se nije ni pomakla. Čudom se čudila koliko je njenim unucima trebalo da shvate da nije svaka kuća kao ova na Blustoun roudou. Ni tamo ni 'vamo između gadosti života i zlobe mrtvih, nije marila ni da živi život niti da se oprostí od njega, a još manje za dva preplašena dečaka što beže od kuće. Prošlost joj je bila kao i sadašnjost – nepodnošljiva – a pošto je znala da je smrt sve samo ne zaborav, ono malo preostale snage trošila je na razmišljanje o bojama.

„Daj malo ljubičaste, ako ima. Ako ne, onda ružičaste.“

Seta je gledala da joj ugodí čime god – pokazivala joj tkanine, pa i svoj jezik. Zime su u Ohaju bile naročito teške ako ste želeli boje. Jedino je nebo pružalo malo dramatike, ali zaista je bilo nesmotreno oslanjati se na horizont Sinsinatija kao na izvor najveće životne radosti. Zato su Seta i mala Denver činile za nju sve što su mogle, i što im je kuća dopuštala. Zajedno su rutinski vojevale protiv užasnog ponašanja te kuće; borile se sa prevrnutim nokširima, pljeskanjem po zadnjici i naletima smrada. Jer one su znale otkud potiče taj bes kao što su znale šta je izvor svetlosti.

Bejbi Sags je umrla ubrzo pošto su braća otišla od kuće, sasvim ravnodušna prema njihovom odlasku koliko i prema svome, a odmah potom Seta i Denver su odlučile da okončaju to proganjanje i prizovu duha koji ih je toliko mučio. Možda će im razgovor ili pregovori pomoći, mislile su. I zato su se uhvatile za ruke i povikale: „Dođi! Dođi! Prikaži se!“

Ormaríć za posuđe istupi, ali ništa se više ne pomače.

„Sigurno mu baka Bejbi brani“, reče Denver. Imala je deset godina i još je bila ljuta na Bejbi Sags što je umrla.

Seta otvori oči. „Sumnjam u to“, reče.

„Pa što se onda ne pojavi?“

„Zaboravljaš koliko je to malo“, reče joj majka. „Nije imala ni dve godine kad je umrla. Premala da išta razume. Jedva da je i progovorila.“

„A možda neće da razume“, kaza Denver.

„Može biti. Ali samo kad bi htela da dođe, ja bih joj objasnila.“

Seta pusti ćerkinu ruku, pa su zajedno odgurale ormarić natrag do zida. Neki jahač napolju ošinu konja i potera ga u galop. Svi su meštani odreda to radili kad bi prolazili pored broja 124.

„Silne moći ima za jedno detence“, reče Denver.

„Nisu silnije od moje ljubavi prema njoj“, odvratila Seta i sve joj se vratila. Prijatna svežina neispisanih nadgrobnih ploča; kamen na koji se naslonila nogu raširenih kao raka i odignuta na prste. Bio je rumen kao nokat i poprskan svetlucavim kvarcom. Deset minuta, kazao je. Samo deset minuta i uradiću ti to za džabe.

Deset minuta za šest slova. Da li bi za još deset dobila i „kći“? Nije se tad setila da ga to pita, i još ju je mučilo da je to možda bilo moguće – da bi joj za dvadeset minuta, ili recimo pola sata, na detinji spomenik uklesali sve, svaku sveštenikovu reč koju je čula na sahrani (a i sve što je i imalo da se kaže): *Voljena kći*. A dobila je, kako se i pogodila, samo jednu reč, ali onu najvažniju. Mislila je da će to biti dovoljno, to što se sparuje sa kamenorescem među spomenicima dok ih njegov mlađani sin gleda. Na licu su mu se očitovali gnev tako star i glad sasvim nova. To će sigurno biti dovoljno.

Dovoljno da odgovori još jednom propovedniku, još jednom abolicionisti i gradu punom prezira.

Hoteći da nađe duši mira, zaboravila je na onu drugu, na dušu svoje ćerkice. Ko bi pomislio da jedno tako malo dete može da nosi u sebi toliko gneva? Sparivanje među spomenicima naočigled kamenoreščevog sina nije bilo dovoljno. Ne samo što je morala da proživi život u kući paralisanoj detinjim gnevom što je preklano nego joj je i tih deset minuta, koliko je bila pritisnuta uz kamen ružičast kao nokat i posut zvezdicama, nogu razjapljenih kao raka, bilo duže od života, življe i žešće od detinje krvi što joj se slivala niz prste poput ulja.

„Mogle bismo da se preselimo“, predložila je jednom svekrvi.

„A čemu to?“, upitala ju je Bejbi Sags. „Nema u zemlji kuće koja nije dupke puna bola nekog mrtvog crnca. Imamo sreće što je ovo duh deteta. Šta da se vratio duh mog muža? Ili tvog? Šta ti meni pričaš? Ti imaš sreće. Troje ti je ostalo. Troje ti se drži za skute, a samo jedno besni s one strane. Treba da budeš zahvalna. Ja sam ih imala osmoro i nijedno mi nije ostalo. Četvoro su mi uzeli, četvoro oterali, a svi, verujem, sad prave zlo u nečijoj kući.“ Bejbi Sags protrlja obrve. „Moje prvenče. Sećam se samo da je volela zagorelu koricu hleba. Možeš li s time da se meriš? Osmoro dece, a samo to pamtim.“

„Ne dopuštaš sebi da se ičeg više sećaš“, kazala joj je Seta, ali i sama je sad ostala samo na jednom detetu – jednom živom, pošto joj je ono mrtvo oteralo sinove. Uspomena na Bjuglara brzo je bleдела. Hauard je bar imao glavu koja se ne zaboravlja lako. Što se tiče ostalog, trudila se iz sve snage da pamti što manje može jer joj je tako bilo lakše. Mozak joj je na nesreću bio pritvoran. Hitala bi preko

polja, gotovo trčala, da što pre stigne do pumpe i spere sok kamilice s nogu. U glavi ne bi imala nijednu drugu misao. Slika muškaraca koji dolaze da je muzu bila je beživotna kao i nervi na leđima gde joj se koža nabrala kao rifljača.* A nije se osećao ni najslabašniji miris mastila, niti trešnjeve smole i hrastove kore, od kojih je mastilo pravljeno. Ništa. Samo blagi povetarac što joj je hladio lice dok je žurila ka vodi. A onda bi vodom i krpama sprala lepljivi sok s nogu, misleći samo na to da zbríše i zadnju kap soka, na to kako je nesmotreno udarila preko polja da skрати put za skoro kilometar ne obraćajući pažnju koliko je trava narasla dok je noge nisu zasvrbele sve do kolena. A onda nešto. Pljuskanje vode, prizor njenih cipela i izvrnutih čarapa na stazi gde ih je bacila; ili Mali,** koji lapće iz barice kraj njenih nogu, i odjednom joj pred očima iskrsne Slatki dom, puca pred njom i, premda bi joj od svakog liska na toj farmi došlo da vrisne, ukaza joj se u svoj svojoj bestidnoj lepoti. Nikad nije izgledao užasno kakav je zapravo bio, pa se ona zapita nije li možda i pakao lepo mesto. Sa ognjem i sumpornim smradom svakako, ali skriven u gaju protkanom suncem. Dečaci vise s najlepših platana na svetu. Bi je stid što se sećala drveća koje prekrasno šumori, a ne dečaka. Ma koliko da se upinjala da to promeni, uspomena na platane svaki put je nadjačavala uspomenu na decu, i ona to svom sećanju nije mogla da oprostí.

Kad je konačno sprala sav sok s nogu, pošla je ka kući, pokupivši usput čarape i cipele. Kao za još težu kaznu za užasno joj pamćenje, na tremu je, ni deset koraka od nje, sedeo

---

* Starinsko pomagalo za pranje rublja. Talasasti, izljebljeni lim u drvenom ramu, ribača daska. (Prim. prev.)

** U originalu *Here Boy*, doslovce „dodi, mali“. Rečju *boy* (dečko, dečak, mali) belci su se uvredljivo obraćali crncima. (Prim. prev.)

Pol D, poslednji muškarac iz Slatkog doma. I premda bi ga poznala među stotinu ljudi, svejedno je upitala: „Jesi li to ti?“

„Ono što je ostalo od mene.“ Ustao je i nasmešio joj se. „Kako si mi, curo, osim što si bosa?“

Prsnula je u smeh, a on iz nje poteče neobuzdano, mladalački. „Ma na polju mi je kamilica ulepila noge.“

On iskrivi lice kao da je okusio nešto gorko. „Neću ni da čujem. Oduvek sam to mrzeo.“

Seta smota čarape i tutnu ih u džep. „Ajde uđi.“

„Dobro je i ovde na tremu, Seta. Fino je sveže.“ On ponovo sede i zagleda se u livadu s druge strane puta znajući da će mu se žudnja koju oseća videti u očima.

„Osamnaest godina“, tiho reče Seta.

„Osamnaest“, ponovi Pol. „A kunem ti se da sam sve to vreme bio na nogama. Mogu li i ja?“ On pokaza glavom ka njenim nogama, pa stade da razvezuje pertle.

„Hoćeš da ih potopiš? Daj da ti donesem lavor vode.“ Prišla mu je bliže da uđe u kuću.

„Ne, a-a. Ne smem da ih razmazim. Imaju one još da se napešače.“

„Pa ne možeš odmah da odeš. Moraš malo da ostaneš.“

„Pa, taman da vidim Bejbi Sags. Gde je ona?“

„Umrla je.“

„O, ne! Kad?“

„Ima već osam godina. Sad će devet.“

„Je li se namučila? Nadam se da nije umrla u mukama.“

Seta odmahnu glavom. „Bez po muke. Njoj je život bio težak. Žao mi je što je nisi zatekao. Jesi li zato došao?“

„Samo delom, a najviše zbog tebe. Mada, istini za volju, ovih dana idem svuda. Gde god da me puste da sednem.“

„Dobro izgledaš.“

„To se đavo poigrava. Pušta me da izgledam dobro sve dok se osećam loše.“* On je pogleda, a njegove reči poprimiše sasvim drugačije značenje.

Seta se nasmeši. Takvi su oni bili, nekad davno. Svi muškarci iz Slatkog doma, i pre i posle Halija, blago su joj se, bratski, udvarali, zadirkivali je, toliko blago da bi se zamislila šta im neka reč znači.

Osim što je imao mnogo više kose na glavi i iščekivanje u očima, izgledao je isto kao i u Kentakiju. Koža boje breškvine koštice, prava leđa. Za čoveka kamenog lica, bilo je pravo čudo kako je uvek bio spreman da se nasmeje, ili plane ili žali s tobom. Trebalo je samo da mu privučesh pažnju i njemu bi se na licu odmah ukazalo ono što osećaš. Lice mu se, činilo se, menjalo u tren oka – kao da se pod njim krila bura emocija.

„Ne moram da te pitam za njega, je li? Ti bi mi sam rekao da znaš nešto, je l’?“ Seta pogleda u stopala i opet vide platane.

„Rekao bih ti, naravno da bih. Znam isto koliko i onda.“ Sem za bućkalicu, pomisli, ali to ne moraš da znaš. „Sigurno misliš da je još živ.“

„Ne, mislim da je mrtav. Moja ga vera ne održava u životu.“

„A šta je Bejbi Sags mislila?“

„Isto, ali ako nju slušaš, njoj su sva deca pomrla. Tvrdila je da je u dan i sat osetila za svako kad je umrlo.“

„A šta je rekla, kad je Hali umro?“

„Osamsto pedeset pete. Onog dana kad mi se dete rodilo.“

„Rodila si to dete, je li? Bio sam ubeđen da nećeš uspeti.“

On se zakikota. „Da trudna pobegneš.“

„Morala sam. Nisam mogla da čekam.“ Oborila je glavu i pomislila, kao i on, koliko je neverovatno to što je uspela

---

* Igra reči – *bad* znači i loše i zločesto. (Prim. prev.)

da pobjegne. A da nije bilo one devojke što je tražila somot, nikad i ne bi.

„I to sasvim sama.“ Bio je ponosan na nju, ali i ljut. Ponosan što je to uradila, ljut što joj za to nisu bili potrebni ni Hali ni on.

„Ne baš sasvim sama. Nisam sve sama uradila. Pomogla mi je jedna belkinja.“

„Onda je i sebi pomogla, bog je blagoslovio.“

„Možeš ovde da prenočiš, Pole D.“

„Ponuda ti ne zvuči baš iskreno.“

Seta pogleda iza njegovog ramena u zatvorena vrata. „Oh, od srca sam te pozvala. Samo se nadam da mi nećeš zameriti na kući. Uđi. Popričaj s Denver dok ja spremim nešto za jelo.“

Pol D uveza pertle, prebaci cipele preko ramena, pa uđe za njom na vrata i stupi pravo u krug crvene ustreptale svetlosti od koje se ukopa u mestu.

„Imaš ovde goste?“, upita on namrštivši se.

„Povremeno“, odvrati Seta.

„Blagi bože!“ Povukao se i vratio na trem. „Kakvo to zlo ovde imaš?“

„Nije zlo, samo je tužno. Dođi. Samo prođi kroz njega.“

On se tad pomno zagleda u nju. Pomnije nego kad je izbila iza kuće mokrih, sjajnih nogu, držeći cipele i čarape u jednoj ruci, zadignutu suknju u drugoj. Halijeva cura – ona sa čeličnim očima i nesavrtljivom kičmom. U Kentakiju joj nikad nije video kosu. Premda joj je lice sad bilo osamnaest godina starije, ipak su mu crte bile mekše, baš zbog kose. Lice sleđeno, koje ne uliva spokoj. Dužice iste boje kao koža joj, zbog kojih ga je to sleđeno lice podsećalo na masku što su joj iz milosrđa izbili oči. Halijeva žena. Trudna svake godine, pa i one kad je sedela s njim kraj vatre i kazala mu

da će da pobegne. Svoje troje dece već je poslala preko reke s karavanom drugih crnaca. Trebalo je da ih ostave kod Halijeve majke, koja je živela blizu Sinsinatija. Čak ni u onoj kolibici, dok je sedela toliko prignuta ka vatri da se osećao miris osmuđene haljine, oči joj nisu zaiskrile. Ličile su mu na bunare u koje se plašio da pogleda. Čak i izbijene, morale su biti pokrivenne, poklopljene, obeležene da se ljudi upozore na njihovu bezdanu prazninu. I zato je gledao u vatru dok mu je pričala o bekstvu, pričala njemu, a ne mužu, jer nije bio tu da mu kaže. Gospodin Garner je umro, a njegova je žena na vratu imala guku veličine krompira, pa nije mogla da govori. Nagnula se nad vatru koliko je mogla od nabreklog stomaka i ispričala njemu, Polu D, poslednjem muškarcu u Slatkom domu.

Na farmi ih je bilo šestoro, a Seta je bila jedino žensko. Gospođa Garner je, plačući kao dete, prodala njegovog brata da isplati dugove koji su iskrslili onog časa kad je ostala udovica. A onda je došao učitelj da sve dovede u red. Ali ono što je uradio slomilo je još tri muškarca, a Seti izbilo onu čeličnu iskru iz očiju i ostavilo dva bezdana koja ne odražavaju odblesak vatre.

Iskra se sad vratila, a lice smekšano kosom ulivalo mu je poverenje da uđe ponovo u kuću i kroči u krug treperave crvene svetlosti.

Imala je pravo. Jeste bilo tužno. Dok je prolazio kroz svetlost, zapljusnuo ga je tako silan talas tuge da mu je došlo da zaplače. Činilo mu se da je put do stola okupanog normalnom svetlošću beskrajno dug, ali stigao je do tamo – suvih očiju i srećan.

„Kazala si da je lako umrla. Bez po muke“, podseti je on.

„Nije to Bejbi Sags“, kaza Seta.

„Pa ko je onda?“

„Moja ćerka. Ona koju sam poslala sa sinovima.“

„Nije preživela.“

„Nije. Ostalo mi je još samo ono dete koje sam nosila kad sam pobešla. Nema ni dečaka. Obojica su pobešla baš pre nego što će Bejbi Sags umreti.“

Pol D pogleda u mesto gde ga je zapljusnuo talas tuge. Crvene svetlosti više nije bilo, ali se čulo tiho tuljenje.

Tako je i najbolje, pomisli on. Ako crnja ima noge, i treba da ih koristi. Sedi predugo i neko će se već dosetiti kako da ti ih veže. Ipak... ako su i dečaci otišli...

„Nema muških? Sama si ovde?“

„Ja i Denver“, odvrati ona.

„I tebi je tako dobro?“

„Dobro mi je.“

Seta primeti podozrivost na njegovom licu, pa nastavi: „Kuvam u jednom restoranu u gradu. A i šijem pomalo, sa strane.“

Pol D se na to nasmeši setivši se one posteljne haljine. Seti je bilo trinaest godina kad je došla u Slatki dom i već je imala čeličan pogled. Bila je pravovremeni poklon gospođi Garner, koja je zbog muževljevih visokih principa ostala bez Bejbi Sags. Pet muškaraca iz Slatkog doma pogledalo je u novu devojkicu i odlučilo da je ostavi na miru. Bili su mladi i toliko se mučili što nema žena da su se okrenuli junicama. Ali ipak su devojkicu čeličnih očiju pustili da sama odabere koga će uprkos tome što bi svaki od njih samleo ostale samo da je ima. Trebalo joj je godinu dana da se odluči – dugih, mučnih godinu dana bacakanja po slamaricama opsednuti snovima o njoj. Godinu dana žudnje, kad se silovanje činilo kao jedini dar života. Suzdržavali su se verovatno samo zato što su bili muškarci iz Slatkog doma – oni kojima se

gospodin Garner hvalisao pred drugim farmerima, koji su na to samo vrteli glavom.

„Svi vi imate dečake“, govorio im je. „Mlade, stare, kudrave, kršne. A kod mene u Slatkom domu, sve moje crnje su pravi muškarci. Kupio ih takve, uzgojio takve. Muškarci svi do jednog.“

„Ne slažem se, Garnere. Među crnjama nema muškaraca.“

„Nema ako se plašiš.“ Garner se smešio od uha do uha. „Ali ako si sam muškarac, hoćeš da ti i crnje to budu.“

„Ne bih ja puštao takve blizu svoje žene.“

Garner je baš taj odgovor želeo i čekao da čuje. „Ne bih ni ja“, kazao bi. „Ne bih ni ja.“ I uvek bi prošao koji časak pre nego što bi komšija, prolaznik, torbar, zet ili ko god to bio shvatio šta je ovaj hteo da kaže. Potom bi usledila žučna svađa, ili bi čak izbila tuča, a Garner se posle vraćao kući izubijan ali zadovoljan što je još jednom dokazao da je pravi muškarac iz Kentakija, dovoljno snažan i mudar da od svojih crnja stvori muškarce i naziva ih tako.

A oni su bili: Pol D Garner, Pol F Garner, Pol A Garner, Hali Sags i Šesti, divljak. Svi po dvadesetak i kusur godina, bez žena, jebu krave, snevaju o silovanju, prevrću se po slamarici, trljaju butine i čekaju novu devojku – onu što je zamenila Bejbi Sags, koju je Hali otkupio radeći nedeljom pet godina. Možda je baš zato njega odabrala. Malo je dvadesetogodišnjih momaka koji toliko vole svoju majku da se pet godina odriču dana odmora samo da ona konačno sedne i odmara. Beše to dobra preporuka.

Devojka je čekala godinu dana. A muškarci iz Slatkog doma naskakali su na krave dok su čekali nju. Odabrala je Halija i za njihovu prvu noć u postelji krišom je sebi sašila haljinu.

„Što ne ostaneš malo? Kako ćemo za dan nadoknaditi osamnaest godina?“

Iz polumraka sobe u kojoj su sedeli bele stepenice su se uzdizale ka spratu oblepljenom plavo-belim tapetama. Pol D je video samo početak tapeta – na plavoj pozadini prava mećava pahuljica, prošarana sitnim žutim pegicama. Blistava belina rukohvata i stepenika uporno mu je privlačila pogled. Sva čula su mu govorila da je vazduh nad stepeništem čaroban i vrlo redak, ali devojka koja je sišla odatle bila je okruglasta i smeđa i imala lice lutke na oprezu.

Pol D pogleda u devojku, pa u Setu, koja mu se nasmeši i reče: „A ovo je moja Denver. Dušo, ovo je Pol D iz Slatkog doma.“

„Dobro jutro, gospon D.“

„Garner, mila. Pol D Garner.“

„Da, gospodine.“

„Baš mi je drago da te vidim. Kad sam poslednji put video tvoju mamu, još si joj se ritala u stomaku.“

„I sad bi mi se ona zavukla pod haljinu samo da može“, Seta će s osmehom.

Denver je stajala na poslednjem stepeniku i odjednom se postide i zajapuri. Odavno im niko nije sedeo za stolom (dobronamerna belkinja, propovednik, govornik ili novinar), dok im je zgađenost u pogledu odaje lažnu saosećajnost u glasu. Ima već dvanaest godina, još mnogo pre nego što je nana Bejbi umrla, otkako im niko nije kročio u kuću, ni gost namernik, a kamoli prijatelj. Ni obojeni ljudi, a još manje čovek boje lešnika s preraslom kosom i bez beležnice, bez olovke, bez narandži, bez pitanja. Neko s kim je njena majka želela da razgovara, i to bosa. A još izgleda, zapravo ponaša se kao neko devojčce, a ne kao ona mirna i ponosita žena kraljevskog držanja kakvu je celog

života poznavala. Ona koja nikad ne sklanja pogled, koja je gledala kako kobila nasmrt gazi čoveka pred Sojerovim restoranom i nije oborila oči; ni kad je krmača počela da jede sopstvenu prasad, ni tad nije sklonila pogled. Ni kad je detinji duh dohvatio Malog i zafrljačio ga o zid tako jako da mu je slomio dve šape i isterao oko, s takvom silinom da je kuće počelo da se grči i pregrizlo sebi jezik, njena majka ni tad nije sklanjala pogled. Uzela je malj, onesvestila psa, obrisala mu krv i penu, vratila oko u duplju i namestila mu kosti. Pas se oporavio. Ostao je nem i nesigurno je hodao, ali pre zbog nepouzdanog oka nego od krivih nogu, i nikad ga više ništa nije moglo naterati u kuću, ni kiša ni sneg, ni čiča zima niti letnja žega.

Žena pred njom koja je bila dovoljno prisebna da namesti kosti psu pomahnitalom od bola sad je klatila prekrštenom nogom i nije htela da pogleda u rođenu ćerku. Kao da nije mogla da podnese pogled na veličinu njenog tela. A još ni on ni ona nisu imali cipele. Zajapurena i postidena, Denver se oseti usamljeno. Svi ti silni odlasci – najpre njena braća, a potom i nana – bili su teški gubici za nju jer nijedno dete nije htelo da se igra s njom niti da se vere po ogradi verande. A njoj to i nije bilo važno sve dok njena majka nije sklanjala pogled kao sad, pa je Denver prosto poželela, i to silno, da detinji duh napravi neko zlo.

„Lepa ti je ova devojka“, reče Pol D. „Baš lepa. Ima slatko lice na tatu.“

„Znate mog tatu?“

„Znao sam ga. Dobro sam ga znao.“

„Majko, stvarno jeste?“ Denver se borila da zadrži odbojnost.

„Pa naravno da ti je poznavao tatu. Kazala sam ti da je iz Slatkog doma.“